

Przemysław Łakomiak*

**NIEMIECKIE INWESTYCJE BEZPOŚREDNIE W IZRAELU
W LATACH 1995–2004**

Wstęp

Powstanie ogólnoswiatowego systemu ekonomicznego o dużej współzależności rynków narodowych jest wynikiem postępującej globalizacji. Dokonujące się w świecie długofalowe integrowanie się gospodarek ponad ich granicami prowadzi do powstania jednolitego rynku towarów, usług oraz czynników produkcji¹. Znaczącą rolę w tym procesie odgrywają niewątpliwie inwestycje bezpośrednie, które są obecnie najbardziej dynamicznym czynnikiem gospodarki światowej.

Liberalizacja handlu oraz wzmożona konkurencja na rynkach światowych skłania wiele krajów, w tym m.in. Niemcy, do poszukiwania nowych rynków zbytu oraz redukcji kosztów produkcji swych produktów. Celom tym sprzyja lokowanie kapitału za granicą, najczęściej w formie inwestycji bezpośrednich. RFN jako kraj o potężnej gospodarce obecny jest niemalże na wszystkich rynkach światowych odnosi na nich sukcesy. W oczach niemieckich inwestorów wyjątkowego znaczenia nabrał Izrael jako kraj specjalizujący się w branżach tele-informacyjnych i posiadający doskonale rozwinięte ośrodki naukowo-badawcze, będące stymulatorem napływu BIZ do tego kraju.

Celem artykułu jest przedstawienie genezy, mechanizmów, a także stanu (wielkości oraz struktury) bezpośrednich inwestycji niemieckich w Izraelu w latach 1995–2004. W artykule przyjęta została teza, że nie można zbudować nowoczesnej i otwartej gospodarki narodowej bez napływu inwestycji z zagranicy.

* Autor przygotowuje rozprawę doktorską w Katedrze Publicystyki Ekonomicznej i Public Relations pod kierunkiem prof. dra hab. Przemysława Deszczyńskiego.

¹P. Bożyk, J. Misala, M. Puławski, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2002, s. 395.

1. Geneza stosunków niemiecko-izraelskich

Niemiecko-izraelskie relacje mają specyficzny charakter wynikający ze złożonej historii i moralnej odpowiedzialności Niemiec za zbrodnie narodowosocjalistycznej dyktatury. Droga ku ułożeniu partnerskich relacji Niemiec Zachodnich z Izraelem stanowiła wyzwanie dla nowo powstałego w 1949 roku rządu bońskiego, będącego spadkobiercą Rzeszy hitlerowskiej. Pomocne tutaj okazały się władze amerykańskie, które doprowadziły do bezpośrednich rozmów między przedstawicielami RFN i Izraela, który nie mógł oficjalnie występować roszczeniami w imieniu swoich obywateli, dopóki negował istnienie państwa RFN².

Rezultatem rokowań izraelsko-niemieckich było zawarcie w 1952 r. Układu Luksemburskiego, stwarzającego solidne podstawy do dalszej współpracy na płaszczyźnie gospodarczej, a następnie politycznej pomiędzy Bonn a Tel Awiwem³. Układ ten przewidywał wypłacenie Izraelowi w 12 rocznych ratach 3,45 mld DM w towarach, które umożliwiłyby zwiększenie możliwości osiedlania oraz zadomowienia żydowskich uchodźców w Izraelu.

Podpisanie układu wywołało olbrzymią burzę polityczną i liczne protesty nie tylko w Izraelu, ale także w krajach arabskich, które do tej pory utrzymywały przyjazne kontakty z RFN, a jednocześnie kwestionowały istnienie państwa Izrael. Jednak jego efekty przyczyniły się do szybszego rozwoju gospodarczego Izraela⁴. Pomimo olbrzymich korzyści finansowych, jakie umowa ta dawała stronie żydowskiej, z ekonomicznego punktu widzenia sytuacja ta była dużo bardziej korzystna dla niemieckiego eksportu towarów i wywozu kapitału do Izraela.

Wypełnianie postanowień zawartych w układzie prowadziło do zacieśnienia więzi pomiędzy obu krajami. Dostawy zachodniemieckich maszyn, surowców oraz środków transportu wspomagały budowę nie tylko izraelskiej gospodarki, ale również izraelskiego potencjału militarnego. Konsekwencją napływu eksportu z Niemiec było uzależ-

² T. Walichnowski, *Izrael a NRF*, Książka i Wiedza, Warszawa 1968, s. 46.

³ P. Deszczyński, A. Gawrzyła, *Państwa niemieckie wobec konfliktu na Bliskim Wschodzie*, Zeszyty Naukowe AE w Poznaniu nr 191, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 1990, s. 6.

⁴ *Izrael*, red. A. Chojnowski, J. Tomaszewski, TRIO, Warszawa 2001, s. 133.

nienie się gospodarki izraelskiej od niemieckiej technologii, dostaw surowców oraz części zamiennych.

Wypełnienie postanowień Układu Luksemburskiego nie zakończyło współpracy pomiędzy obu krajami. Wręcz przeciwnie – w 1965 r. nawiązano oficjalne stosunki dyplomatyczne, co było pośrednio spowodowane naruszeniem doktryny Hallsteina przez stronę egipską, która przyjęła u siebie szefa państwa NRD W. Ulbrichta⁵.

Nawiązanie stosunków dyplomatycznych spowodowało zacieśnienie współpracy gospodarczej pomiędzy obu krajami. Izrael, otrzymując ze strony niemieckiej pomoc gospodarczą i długoterminowe pożyczki, stawał się coraz bardziej uzależniony od zachodnio-niemieckiego kapitału. W Izraelu coraz bardziej powszechne stawały się niemieckie produkty, a na rynek wchodziły filie banków i towarzystw ubezpieczeniowych z RFN. Warto dodać, iż współpraca gospodarcza dawała dodatkowo we impulsy do aktywnej kooperacji technicznej i naukowej.

Istniała jednak ogromna dysproporcja w wymianie handlowej, gdyż Izrael w 1967 r. kupował w Niemczech towary za 25 mln \$ rocznie, natomiast izraelski eksport napotykał na coraz większe przeszkody, głównie ze strony EWG broniącej się przed napływem obcych produktów barierami celnymi⁶.

Ewolucję stosunków izraelsko-niemieckich można prześledzić również na konkretnych wartościach. W 1960 r., a więc 5 lat przed ustanowieniem stosunków dyplomatycznych, obroty handlowe wynosiły niecałe 100 mln \$, natomiast w roku 2004 obroty te osiągnęły 4,46 mld \$ i nieustannie rosną w tempie 9% rocznie.

2. Uwarunkowania rozwoju bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Izraelu

Izrael to państwo posiadające niecałe 7 mln mieszkańców, praktycznie pozbawione zasobów naturalnych, położone z daleka od dużych rynków zbytu, a z przyczyn historycznych nie mogące handlować z sąsiadami. W ciągu ostatniej dekady kraj ten stał się prawdziwym rajem dla inwestorów zagranicznych. Ze względu na swe położenie oraz specjalizację okrzyknięto go nawet „doliną krzemową Bliskiego Wschodu”.

⁵ J. Krasuski, *Historia RFN*, Książka i Wiedza, Warszawa 1987, s. 562-563.

⁶ T. Walichnowski, *Izrael a NRF*, Książka i Wiedza, Warszawa 1968, s. 125.

Izraelska gospodarka, oparta niegdyś wyłącznie na rolnictwie oraz tradycyjnych gałęziach przemysłu, w latach 90-tych została gruntownie przebudowana i obecnie opiera się na szeroko pojętym wykorzystywaniu wiedzy, konkurującej w świecie telekomunikacji oraz innych sektorów high-tech⁷.

W przypadku Izraela okazało się, iż sama stabilność makroekonomiczna nie jest wystarczająca dla przyciągnięcia BIZ. Kluczowe w tym względzie okazało się otoczenie ekonomiczne, regulacje prawne oraz dogodne warunki działania na danym rynku. Izrael coraz bardziej świadomy swoich słabości przeprowadził reformy strukturalne, sprzyjające lokowaniu inwestycji.

Podjęte reformy, mające poprawić prawo i uczynić je bardziej przyjaznym i atrakcyjnym dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych⁸, przyniosły nie tylko poprawę klimatu inwestycyjnego, ale prawdziwy boom inwestycyjny osiągający w 2006 roku wartość 13,39 mld \$ inwestycji zagranicznych.

Tabela 1. Wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Izraelu w latach 1996 – 2006 w mln \$

1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1452	1670	1902	2831	5066	3621	1767	3943	1757	5585	13390

Źródło: http://www.bankisrael.gov.il/deptdata/pik_mth/diftye_1.htm.

2.1. Uwarunkowania polityczno-prawne

⁷ A. Zielińska, *Ekonomia Izraela*, www.warsaw.mfa.gov.pl, styczeń 2005.

⁸ Zgodnie z wytycznymi OECD przez bezpośrednie inwestycje zagraniczne rozumie się inwestycje wywołujące długotrwały związek, przejawiający trwałe zainteresowanie inwestora bezpośredniego jednostką osiadłą w innej gospodarce. Celem inwestora jest wywieranie znaczącego wpływu na zarządzanie przedsiębiorstwem działającym w innym obszarze gospodarczym. Ponadto zakłada się, że niezbędne do tego celu jest 10 lub więcej procent udziałów danego przedsiębiorstwa.

Nieco inne podejście zaproponował A. Budnikowski, twierdząc, że głównym celem bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) jest przenoszenie kapitału z jednego regionu w inny, w celu osiągnięcia określonych korzyści, bądź też podejmowania od początku samodzielnej działalności gospodarczej za granicą, ewentualnie przejmowanie kierownictwa już istniejącego przedsiębiorstwa.

Dzięki znajomości motywów, którymi kierują się inwestorzy zagraniczni podejmując decyzję o lokalizacji kapitału, łatwiej jest danemu krajowi wyeliminować istniejące bariery i w ten sposób ułatwić działania inwestorom. Do najstarszych motywów zagranicznych inwestycji należą zapewnienie dostaw surowców oraz chęć ulokowania nadwyżek kapitału w przedsiębiorstwach pozwalających na uzyskanie wysokiej stopy zwrotu z zainwestowanego kapitału. Obecnie doszło kilka nowych czynników. Są to: możliwość osiągnięcia wyższego, długookresowego zysku, wzrost i rozwój przedsiębiorstwa, poszerzenie rynków zbytu towarów i usług oraz dostępność wysoko wykwalifikowanej siły roboczej.

Izrael świadomy tych wyzwań już z początkiem lat 90-tych rozpoczął reformowanie swojej gospodarki. Podjęte przez państwo działania miały głównie na celu liberalizację przepisów dotyczących kwestii własności oraz napływu kapitału z zagranicy.

Istotnym elementem reform był proces prywatyzacji, zapoczątkowany już w latach 80-tych. W 1985 roku powstał „program stabilizacji”, którego głównym zadaniem było transformowanie gospodarki. Strategia ta zakładała prywatyzację jako czynnik mający pobudzić konkurencyjność i jednocześnie miała finansować deficyt budżetowy. Proces prywatyzacji osiągnął swój szczytowy moment w roku 1997, kiedy to sprzedano prywatnemu kapitałowi przedsiębiorstwa za sumę 2,4 biliony \$⁹. Przeprowadzona wówczas prywatyzacja objęła największe przedsiębiorstwa państwowe. Były to m.in.: Beze – narodowy operator telefonii stacjonarnej, Bank Leumi, Izrael Discount Bank, izraelskie linie lotnicze – ELAL, izraelskie przedsiębiorstwo elektryczne, rafineria czy przedsiębiorstwa transportu morskiego¹⁰.

Podjęto jednocześnie wiele przedsięwzięć, które bezpośrednio zmierzały do przyciągnięcia zagranicznych inwestorów¹¹:

- zredukowano ograniczenia dostępu BIZ do poszczególnych sektorów gospodarki (np. wydobywanie surowców, finanse),
- dopuszczono inwestorów do sektorów dla nich wcześniej niedostępnych, takich jak: telekomunikacja, produkcja i dystrybucja energii elektrycznej, m.in. w wyniku liberalizacji usług telekomunikacyjnych,

⁹ www.warsaw.mfa.gov.il/mfm/Data/67468.doc.

¹⁰ http://www.mof.gov.il/bud04_ea/budget04.htm.

¹¹ *BIZ w świecie i w Polsce*, red. M. Olifirowicz, UNCTAD – Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2002, s. 29-30.

- zawarto dwustronne umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania i dwustronne umowy inwestycyjne,
- wprowadzono zwolnienia i ulgi dla inwestorów zagranicznych.

Przy wyborze miejsca inwestycji zagranicznych szczególne znaczenie ma również sytuacja polityczna w danym kraju oraz polityka rządu w stosunku do prywatnych inwestorów. Sytuacja na Bliskim Wschodzie, a szczególnie nierozwiązana, jak dotąd, kwestia izraelsko-palestyńska, z pewnością nie zachęca inwestorów do lokowania kapitału w tym regionie. Nie dotyczy to jednak Izraela. Ten mały kraj, będący w stanie wojny, w roku 2006 był w stanie przyciągnąć więcej inwestycji niż dużo większa i funkcjonująca w bardziej stabilnym otoczeniu Polska.

Warto dodać, iż inwestycje chętniej dokonywane są w krajach, w których eksporter ma silne wpływy polityczne (np. RFN eksportując kapitał do poszczególnych krajów, oddziaływał na kształtowanie się linii ekonomicznej, która miała często istotny wpływ na podejmowanie decyzji politycznych).

2.2. Czynniki społeczno-ekonomiczne

Głównym aktywizatorem rozwoju gospodarki izraelskiej oraz magnesem przyciągającym pieniądze inwestorów jest przemysł zaawansowanych technologii high-tech. W kraju tym powstało bowiem wiele nowych rozwiązań w takich branżach jak: zabezpieczenia danych, infrastruktura dostępowa, telefonia IP, narzędzia autoryzacji, odzyskiwanie danych czy handel elektroniczny.

W 1996 roku firma ICH opracowała pierwszy internetowy komunikator. Również tutaj powstały technologie VIP (bezprzewodowa telefonia internetowa) i WiMax, które mają zrewolucjonizować bezprzewodową łączność internetową¹². Gwałtowny rozwój sektorów zaawansowanej technologii nie byłby możliwy bez wysokiego poziomu wykształcenia obywateli oraz nakładów na rozwój i badania naukowe, na które przeznaczają się w Izraelu 5% - co stanowi światowy rekord. Dla przykładu USA przeznaczają na B+R 2,7% PKB, Japonia 3,1% PKB, Niemcy (średnia dla UE) 1,8%PKB i Polska 0,7% PKB¹³. Należy dodać, iż izraelskie uczelnie

¹² E. Reifman, *Krzemowa pustynia*, w: „Polityka” 4/2007.

reprezentują światowy poziom – pod względem jakości edukacji zajmują drugie miejsce, po uniwersytetach fińskich¹⁴.

Specjaliści zajmujący się branżą zaawansowanych technologii podkreślają znaczenie armii izraelskiej, bez której nie byłoby owego sukcesu. „*Armia izraelska będąca praktycznie cały czas w stanie wojny potrzebuje najbardziej zaawansowanych technologii łączności*”¹⁵.

Warto przypomnieć, iż właśnie na potrzeby militarne powstała technologia WiMax, wymyślono bezprzewodowe pagery oraz techniki szyfrowania i podsłuchu. Branża *high-tech* otrzymuje zlecenia (m.in. na budowę zinformatywanego systemu wspomagania dowodzenia). Następnie wojsko udostępnia tę technikę do celów komercyjnych.

Znaczącym czynnikiem rozwoju gałęzi wysokich technologii okazał się napływ prawie miliona imigrantów z byłego ZSRR, z których wyższe wykształcenie posiada 40%¹⁶. Napływ owych imigrantów oraz przechodzenie świetnie wyszkolonych wojskowych fachowców do cywila skłoniły władze izraelskie do utworzenia sieci inkubatorów technologicznych. Miało to na celu umożliwienie założenia własnej firmy i finansowania jej początkowego okresu działalności osobom, które posiadały pomysł, lecz nie posiadały wystarczającego doświadczenia w zakresie finansów, marketingu i sprzedaży.

W roku 2000 funkcjonowało w Izraelu 26 inkubatorów technologicznych. Warunki cieplarniane opuściły 592 przedsiębiorstwa. Spośród nich 308 z sukcesem kontynuuje samodzielnie działalność¹⁷.

Pieniądze publiczne angażowane są więc tam, gdzie nie działa rynek. Następnie rolę urzędników przejmują inwestorzy z funduszy *venture capital*, którzy wychwytyją najbardziej trafne pomysły. Celem tych przedsięwzięć jest zwiększenie inwestycji zagranicznych, jak również tworzenie spółek *joint venture* oraz wyszukiwanie partnerów strategicznych dla izraelskich projektów branży *high-tech*.

Warto wspomnieć również o czynniku niejednokrotnie pomijanym w literaturze przedmiotu, jakim jest element kultury. W tym przy-

¹³www.forumakad.pl/archiwum/2001/01/artykuly/09polska_w_europejskim_obszarze_b_ adawczym.htm.

¹⁴ *Capital Venture w Izraelu* – www.biznesnet.pl.

¹⁵ E. Benedykt, *Krzemowa pustynia*, „Polityka” 4/2007.

¹⁶ Rosyjska rewolucja – Ewa Rudnik – Wrocław 2003 - <http://hatikvah.uni.opole.pl/PL-Rewolucja.htm>.

¹⁷ <http://www.ciwi.pl/Portals/0/Inkubatory%20technologiczne.doc>.

padku odgrywa on znaczącą rolę. Żydzi od dawna znani są ze swej przedsiębiorczości oraz gotowości do podejmowania ryzyka związanego z prowadzeniem działalności handlowej.

3. Niemieckie inwestycje bezpośrednie w Izraelu

Stworzenie w Izraelu korzystnego klimatu inwestycyjnego przyciągnęło nie tylko nowych inwestorów, ale zatrzymało także dotychczas inwestujących. Niewątpliwie takim partnerem gospodarczym jest Republika Federalna Niemiec, która w roku 2006 zamknęła obroty handlowe z Izraelem na poziomie 3,83 mld €. Ten wysoki rezultat (eksport do Izraela 2,48 mld € i import 1,35 mld €) plasuje RFN na trzeciej pozycji – po USA i Belgii – wśród najważniejszych partnerów handlowych Izraela.

Niemcy, będące jednym z największych eksporterów inwestycji zagranicznych na świecie, w 2004 roku ulokowały swój kapitał za granicą w wysokości 11,9 mld €¹⁸. Dotychczas głównym kierunkiem niemieckich inwestycji były Stany Zjednoczone, na które w 2001 roku przypadło 83% łącznej kwoty niemieckich BIZ. Kolejne lata wykazały jednak, iż zmienił się kierunek strumienia niemieckiego kapitału i obecnie chętniej jest on lokowany w nowo przyjętych do EU krajach członkowskich (Europa Środkowo-Wschodnia) czy Chinach.

Tabela 2. Kierunek napływu niemieckich BIZ w roku 2004

Region	Udział (w %)
Nowe kraje przystępujące do EU	23
Chiny	20
EU – 15	18
Rosja, Ukraina, Turcja	15
Ameryka Północna	10
Azja bez Chin	5
Izrael	3
Inne	6

Źródło. DIHK-Umfrage Frühjahr 2005 – Auslandsinvestitionen – http://www.heilbronn.ihk.de/upload_dokumente/infothek/pdf/6511.pdf.

Uwagę zwraca fakt, iż inwestycje niemieckie na kontynencie azjatyckim, do którego zalicza się Izrael, nie są imponujące. Można przypuszczać, że ekspansja niemieckich inwestycji w tym regionie uzależnio-

¹⁸ Direktinvestitionen im Ausland – Bundesbank 2004.

na jest od motywów alokacji kapitału na danym obszarze.

Do głównych motywów niemieckich inwestycji za granicą należą:

- zagospodarowanie nowych rynków zbytu jako alternatywa dla niemieckiego eksportu towarów i usług,
- redukcja kosztów produkcji,
- w przypadku wysokich kosztów handlowych szczególnego znaczenia nabiera bliskość rynków odbiorców. Ponadto odległy kraj służyć może jako posterunek do dalszej ekspansji w tym regionie. W tym przypadku Izrael wykorzystywany jest jako przyczółek do ekspansji niemieckiej na całym Bliskim Wschodzie,
- zwiększenie liczby miejsc pracy, wynikające z faktu, iż do nowo powstałej za granicą firmy koncerny posyłają swych menagerów, a na ich miejsca w rodzimych firmach pozyskiwani są nowi pracownicy,
- zwiększenie konkurencyjności w koncernie poprzez utworzenie nowej firmy poza granicami kraju,
- zwiększenie udziału firmy w rynku światowym lub regionalnym,
- korzystanie z doskonale rozwiniętej bazy naukowo-badawczej jak ma to miejsce w Izraelu.

Początek lat 90-tych pomimo kryzysu gospodarczego oraz zakońzonej *intifady* sprzyjał napływowi zagranicznych inwestycji do Izraela. Wiele lokalnych firm zaczęło specjalizować się w najnowszych technologiach i z sukcesem weszło na światowe giełdy, pozyskując w ten sposób środki finansowe na kolejne inwestycje. Niemcy po swym zjednoczeniu, obarczone ciężarem odbudowy wschodnio-niemieckiej gospodarki, z umiarkowanym optymizmem podchodziły do inwestycji w tym regionie. Dopiero przełom lat 1995–1996 zaowocował ożywieniem niemieckich inwestycji w tym kraju, co wywołane było widocznymi efektami przeprowadzonych przez rząd izraelski reform, w tym przede wszystkim przepisów regulujących demonopolizację rynku telekomunikacyjnego. Znaczącym wydarzeniem z punktu widzenia niemieckiej przedsiębiorczości w tym kraju było zainwestowanie sporego kapitału przez koncern Siemens AG w rynek teleinformatyczny oraz utworzenie spółki-córki Siemens Israel.

Tabela 3. Niemieckie inwestycje bezpośrednie w Izraelu (mln DM/ €)

Rok	Wartość w €	Wartość w DM	Dynamika % w porównaniu z rokiem poprzednim
1989	16	32	–
1990	20	40	25
1991	10	20	–50
1992	24	48	140
1993	18	36	–25
1994	26	52	44,4
1995	22	44	–15,4
1996	111	222	404,5
1997	146	292	31,5
1998	168	336	15,1
1999	141	–	64,2
2000	204	–	44,7
2001	230	–	12,7
2002	118	–	–48,7
2003	106	–	–10,2
2004	103	–	–2,8

Źródło: Bundesbank <http://www.bundesbank.de/statistik>.

Koniec 2000 roku przyniósł gwałtowne spowolnienie gospodarki amerykańskiej. Odbiło się to na gospodarce izraelskiej, gdyż wiele firm tam powstałych jest ściśle powiązanych z gospodarką amerykańską. Skutki kryzysu najbardziej odczuły firmy zajmujące się technologiami high-tech, a więc te, którymi najbardziej zainteresowany jest obcy kapitał. Globalny poziom inwestycji spadł wówczas do 3,2 mld \$. Głównym czynnikiem, który odstraszył inwestorów, również niemieckich, był wybuch II palestyńskiej *intifady* w 2001 roku, będącej wstrząsem dla izraelskiej gospodarki. Kryzys ten najbardziej dotknął branżę turystyczną i budowlaną w związku z faktem, iż ponad 30% pracowników budowlanych w tym kraju to Palestyńczycy, którzy po krwawym powstaniu spotkali się ze znacznymi utrudnieniami w podjęciu pracy na terenie Izraela. W krótkim okresie nie udało się uzupełnić palestyńskich robotników budowlanych z Europy Wschodniej¹⁹. Niemniej jednak wywołana na skutek walk w Izraelu recesja w 2001 roku zatrzymała nie tylko wzrost gospodarczy, ale i napływ obcego kapitału. Zagraniczni inwestorzy ze względów bezpieczeństwa nie tylko zaprzestali inwestycji w tym kraju,

¹⁹ http://www.izrael.badacz.org/izrael/gospodarka_narod.html.

lecz również dotychczasowi inwestorzy zaczęli ściągać zainwestowany tam kapitał²⁰.

Ponowny wzrost inwestycji nastąpił już od połowy 2003 roku i trwa nieprzerwanie do dziś, a przypisywany jest głównie przyspieszeniu procesu prywatyzacyjnego oraz poprawie środowiska makro ekonomicznego. Ponadto bardziej ustabilizowana sytuacja polityczna w Izraelu w połączeniu z programem promującym wspieranie inwestycji zaowocowała napływem kapitału do tego kraju w 2006 roku w wysokości 13,39 mld \$²¹.

Tabela 4. Struktura branżowa niemieckich inwestycji bezpośrednich w Izraelu

Sektory gospodarki	1998	2000	2002	2004
Przetwórstwo przemysłowe	30	15	41	22
Handel	1	2	4	5
Usługi	34	60	18	20
Telekomunikacja i usługi komputerowe	20	13	28	35
Usługi finansowe	4	5	4	5
Inne	11	5	5	13
Łącznie	100	100	100	100

Źródło: Bank of Israel.

W strukturze gałęziowej napływu niemieckich inwestycji do Izraela wystąpiła zmiana w latach 1995–2004, polegająca na obniżeniu się udziału przemysłu przetwórczego oraz zwiększeniu się udziału usług i zaawansowanych technologii. Nie jest to jednak zmiana dotycząca wyłącznie gospodarki izraelskiej, lecz tendencja światowa.

²⁰ UNCTAD: World Investment Report 2004: The Shift towards Services. Genf/New York 2004.

²¹ Ministra of Finance – Izrael 2003.

Tabela 5. Struktura produkcji przemysłowej niemieckich BIZ (w %)

Branża	Wartość
Przemysł motoryzacyjny	9
Przemysł elektrotechniczny	8,2
Przemysł chemiczny	8,2
Przemysł medyczny	8,2
Budowa maszyn	7,9
Przemysł tekstylny	7,3
Przemysł gumowo – kauczukowy	7,3
Przemysł metalurgiczny	6,1
Przemysł farmaceutyczny	5,6
Przemysł meblarski	5,6
Obróbka metali	5,5
Produkcja szkła i ceramiki	5,2
Przemysł spożywczy	5
Przemysł papierniczy	4,2
Przetwórstwo drewna	4
Przemysł drukarski	1,9

Źródło. DIHK-Umfrage Frühjahr 2005 – Auslandsinvestitionen - http://www.heilbronn.ihk.de/upload_dokumente/infothek/pdf/6511.pdf.

Inwestycje niemieckie stanowiące ok. 4-6% całego kapitału zagranicznego koncentrują się głównie w przemyśle i usługach. W sektorze usług ukierunkowane są przede wszystkim na bankowość i ubezpieczenia. Do głównych inwestorów w tych dziedzinach należy Allianz oraz Deutsche Bank.

4. Główne niemieckie firmy inwestujące w Izraelu

Głównymi izraelskimi sektorami produkcyjnymi, w których zaangażowany jest niemiecki kapitał, są: motoryzacyjny (VW, Daimler Benz, BMW, AUDI), produkcji maszyn i urządzeń (BOSCH), chemikaliów oraz wyrobów elektrycznych (BASF, HENKEL), farmaceutyczny (BAYER) oraz zaawansowanych technologii (Siemens, SAP, Deutsche Telekom).

Największym europejskim inwestorem w Izraelu jest Volkswagen. Koncern ten zaangażowany jest głównie w sektor motoryzacyjny. Prócz tego VW łącznie z izraelską firmą Dead Sea Works (DSW) w ramach *joint venture* zajmuje się wydobyciem magnezu i dalszą przeróbką tego surowca, głównie dla przemysłu motoryzacyjnego. Ich własny udział wynosi 250 mln \$. Prócz tego koncern VW otrzymał od rządu

izraelskiego na ten cel wsparcie finansowe w wysokości 133 mln \$²². W wyniku kooperacji tych dwóch przedsiębiorstw powstała korporacja Dead Sea Magnesium, w której VW posiada 38% udziałów. Równolegle VW kooperuje z izraelskimi firmami metalurgicznymi Matar i Ortal w dziedzinie daleko rozwiniętych technologii odlewniczych i metalurgicznych.

Siemens Israel powstała z połączenia izraelskiej firmy Ziegler Electric Engineering, która posiada 24,9% udziałów w owym konsorcjum oraz inwestycji poczynionej przez Siemens AG, która wniosła do izraelskiej spółki-córki wkład odpowiadający 75,1% udziałów. Warto dodać, iż izraelskim oddziałem firmy zarządza potomek właściciela firmy Ziegler Electric Engineering – Oren Ahronson²³.

Spółka ta zajmuje się głównie wyposażeniem elektrowni, dostawą do nich generatorów oraz budową części elektrycznych elektrowni. Szacuje się, iż roczne obroty tej spółki wynoszą 700 mln \$²⁴. Poprzez utworzenie w 1995 roku firmy Siemens Izrael, niemiecki koncern ma dostęp do 55 izraelskich firm zajmujących się przede wszystkim technikami telekomunikacyjnymi, m.in. Ornet, RADnet, ICCom, Floware, Sivan. Udziały w rynku telefonii komórkowej nie są jednak dla Siemensza zadowalające, bowiem wyprzedza go w tej dziedzinie Nokia oraz Samsung.

O silnym zaangażowaniu Siemensu w Izraelu świadczy również fakt, iż wiele nowatorskich rozwiązań testuje i nadal rozwija właśnie w tym państwie. Przykładem tego może być sprzęt do trójwymiarowego przeszukiwania serca i wybierania naczyń krwionośnych. Próby i doświadczenia nowego sprzętu odbywały się w szpitalu A Uta w Tel Awiwie. Rozwój dokonuje się dzięki współpracy Siemensu z grupą prywatnych inwestorów pod przewodnictwem dra Zeeva Sacka. Cardio-Scan umożliwia trójwymiarowe przeszukiwanie serca i naczyń krwionośnych bez wnikania w ciało.

Koncern ten ma ustabilizowaną pozycję na rynku izraelskim. Świadczyć może o tym choćby fakt, iż Siemens jako część Konsorcjum MTS (Metro Transportation Solution), wygrał przetarg na budowę kolei miejskiej w Tel Awiwie (ma dostarczyć 86 wagonów do szybkiej kolei miejskiej – za sumę 125 mln €) która ma kosztować 1,3 mld €. Konsorcjum MTS budować będzie ponadto największy projekt infrastruktury

²² <http://www.ahkisrael.co.il>.

²³ <http://www.bfai.de>.

²⁴ <http://www.investinisrael.gov.il>.

kraju, jakim będzie super szybka kolej. Wartość owej inwestycji szacuje się na 2,2-2,7 mld \$²⁵.

SAP jest uznanym światowym liderem w dziedzinie dostaw oprogramowania biznesowego dla firm ze wszystkich branż i sektorów gospodarki. Jest jednym z największych producentów oprogramowania na świecie, mającym swe siedziby w 50 krajach i zatrudniającym 35 tys. pracowników. Pozycję lidera myśli technologicznej gwarantuje firmie SAP dział SAP Ventures, inwestujący w nowe przedsięwzięcia, których celem jest rozwój i postęp w zakresie innowacji technologicznych. W najbliższym czasie SAP Ventures zamierza m.in. zainwestować 2-3 mln \$ w izraelską firmę programistyczną Zend Technologie. Do dnia dzisiejszego SAP zainwestował w Izraelu przeszło 500 mln \$²⁶.

Deutsche Telekom zainwestował ponad 10 mln \$ w izraelskie fundusze kapitałowe. Ma również udziały w izraelskich firmach telekomunikacyjnych: VC Find Magnum Communications, Barak ITC (10-20%) oraz Vocaltet Communications²⁷.

Daimler-Benz AG – ta niemiecka firma motoryzacyjna ma w Izraelu swoją siostrzaną spółkę Starostom, która posiada 25% udziałów w izraelskiej firmie Ardan Industrie. Ponadto Daimler-Benz utworzyła Capital Venture Fund zajmujący się zakładaniem firm w dziedzinie elektroniki, technologii transportowych, komunikacji, technologii informatycznych oraz technik środowiskowych²⁸.

Bayer AG – ten światowy koncern chemiczno-farmaceutyczny zaangażował się w Izraelu w 1999 roku i zainwestował tam ponad 8 mln € w dwa izraelskie capital venture zajmujące się biotechnologią, chemią, oprogramowaniem oraz techniką produkcji.

Podsumowanie

Rozwój niemieckich inwestycji bezpośrednich w Izraelu potwierdza tezę, iż nie jest możliwa budowa nowoczesnej i jednocześnie otwartej gospodarki narodowej bez napływu inwestycji zagranicznych. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne poprzez napływ innowacji technologicznych stanowią bodziec dynamizujący gospodarkę. Przykład Izraela, kraju o niskiej populacji oraz pozbawionego surowców naturalnych, pokazuje,

²⁵ <http://www.easybourse.com>.

²⁶ <http://www.ahkisrael.co.il>.

²⁷ <http://www.telekom.de>.

²⁸ <http://www.ahkisrael.co.il>.

iż podjęte w odpowiednim momencie reformy strukturalne (wymuszone przez konkurencję światową), polegające na poprawie ustawodawstwa, zdemonopolizowaniu rynku telekomunikacyjnego oraz poprawieniu klimatu inwestycyjnego, mogą uczynić z kraju magnes przyciągający zagranicznych inwestorów. Nie da się stworzyć nowoczesnej gospodarki, opartej na technologiach komputerowych i telekomunikacyjnych, bez odpowiednich nakładów na badania, rozwój i edukację. Model izraelski lub fiński, opierający się na nauce i badaniach, zwłaszcza w dziedzinach technicznych czy biotechnologicznych, owocuje po kilku latach sukcesami na tym polu.

Napływ niemieckich inwestycji do Izraela ukazuje, iż wzrost bezpośrednich inwestycji zagranicznych w głównej mierze uwarunkowany jest sytuacją geopolityczną w tym regionie. Na wartość inwestycji wpływ miały również długookresowe problemy Niemiec wynikające ze zjednoczenia tego kraju.

German direct investments in Israel 1995–2004

Summary

Article, tries to evaluate the phenomenon of direct foreign investments - BIZ, as well as to estimate their influence on economic situation of a given country. BIZ are the most stimulating elements for the world economy at present. The progressive liberalization of trade as well as intensive competition on world market forces many countries to search for new markets of sale, reduction of costs of production as well as highly qualified work force. Investing capital abroad in a form of BIZ favors such aim. The FRG being one of the most powerful economies is present on almost all world markets. Israel gains, with historical regards, specific meaning for FRG. The country specializes in trades such as tele - IT and possesses perfectly developed scientific research centers being the stimulus of inflow of BIZ to this region. Thus, the creation of modern and dynamically developing economy is possible thanks to the improvement of the investment climate, among others through expenditures on research, development and education and in consequence attracting foreign investors to the country.

Bibliografia

Bożyk P., Mijala J., Puławski M., *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2002.

Budnikowski A., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003.

Bundesbank - Direktinvestitionen im Ausland 2004.

- Capital Venture w Izraelu, www.biznesnet.pl.
- Chojnowski A., Tomaszewski J., *Izrael*, TRIO, Warszawa 2001.
- Czerwieniec E., *Znaczenie inwestycji bezpośrednich w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych*, Zeszyty Naukowe AE w Poznaniu nr 105, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 1990.
- Deszczyński P., *Kraje rozwijające się w koncepcjach ekonomicznych SPD. Doktryna i praktyka*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 2001.
- Deszczyński P., Gawrzyła A., *Państwa niemieckie wobec konfliktu na Bliskim Wschodzie*, Zeszyty Naukowe AE w Poznaniu nr 191, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 1990.
- Dunning J., *Explaining International Production*, Unwin Hyman, London 1988.
- Jasiński B., Mesjasz L., *Rola finansowania zewnętrznego w procesie restrukturyzacji przemysłu krajów CEFTA*, w pracy zbior.: *Zadłużenie zewnętrzne a rozwój przemysłu kraju dłużniczego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 1997.
- Kozłowska M., *Kapitał zagraniczny i jego pozyskiwanie w Polsce*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice 1999.
- Krasuski J., *Historia RFN*, Książka i Wiedza, Warszawa 1987.
- Olesiński Z., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998.
- Olifrowicz M., *BIZ w świecie i w Polsce*, UNCTAD – Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2002.
- Reifman E., *Krzemowa pustynia*, w: „Polityka” 4/2007.
- Sadowski Z., *Kapitał zagraniczny, deficyt płatniczy i modernizacja gospodarki*, „Ekonomista”, nr 1-2/1999.
- Tomala M., *Ekspansja NRF na rynki świata*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1970.
- Walichnowski T., *Izrael a NRF*, Książka i Wiedza, Warszawa 1968.
- World Investment Report 2004: The Shift towards Services. Genf/New York 2004.
- Zielińska A., *Ekonomia Izraela*, www.warsaw.mfa.gov.il, styczeń 2005.
- <http://www.warsaw.mfa.gov.il>
- <http://www.mof.gov.il>
- <http://www.ciwi.pl>
- <http://www.heilbronn.ihk.de>
- <http://www.bfai.de>
- <http://www.investinisrael.gov.il>

<http://www.easybourse.com>

<http://www.ahkisrael.co.il>

<http://www.telekom.de>